

El debat alemany sobre els mitjans públics

JOAN ESTELLER

La política dels mitjans de comunicació és política de poder, tant en la no fa molt unificada República Federal d'Alemanya com en l'antiga Guinea Ecuatorial Espanyola. Una qüestió, és clar, lligada íntimament a les llibertats de premsa i expressió i a intents —de tota mena, sobretot privats— per acaparar el major nombre de clients possible.

Els treballadors dels mitjans de comunicació, en aquest cas els periodistes, estan cada cop més mediatitzats per la forta pressió a què estan sotmesos, sobretot en els mitjans privats, també en els públics, en la «guerra» per aconseguir més oïdors i més vidents, sobretot.

El periodisme «ben fet» no es porta en aquests temps de notícia ràpida, el més espectacular possible, apolitzada, sense qüestionar l'establert.

A la República Federal d'Alemanya —no Alemanya a seques, la primera denominació, a més és el seu nom veritable, em sembla més democràtic, menys amenaçador, i més ara que se celebra el 50 aniversari de l'alliberament del nacionalsocialisme— el seu sistema federal continua jugant un paper molt important en els seus mitjans de comunicació. No tant en els diaris. Existeix una premsa abundant, amb diversos diaris a nivell federal i molts a nivell regional, fins i tot local.

27

No tant, repeteixo, en els diaris sinó en els sectors audiovisuals, la ràdio i la televisió, on els mitjans de comunicació públics són més públics, i perdonin la redundància. Són més de tots i per a tots que a l'Estat de les Autonomies per posar un exemple, per fer una petita comparació.

Dic que ho són perquè, recordem-ho, aquests neixen juntament amb la creació de la República Federal d'Alemanya i el control es fa a través d'un «Consell Radiofònic», «Runfunkrat», format per les institucions públiques més importants, no totes, des dels partits polítics als sindicats, des de les comunitats jueva o cristiana a les universitats. Dic que «no tots» els grups socials estan representats perquè encara que ja ho comencen a estar, haurien d'estar en aquests consells juntament amb altres «grups», els estrangers, els «no alemanys», que comencen a ser nombrosos a la República Federal, més de set milions i amb emissions pròpies.

No perquè canviï el partit del govern d'un estat federal, on té la seva seu la ràdio o la televisió pública, ha de canviar també el gerent de l'emissora. Normalment, encara que aquests ens públics d'opinió també reflecteixin a les seves estructures de direcció les estructures polítiques de poder corresponents, continua havent-hi un consens per ocupar els llocs importants. Per ocupar-los amb professionals.

28 De totes maneres i des de les estructures conservadores del poder polític a Bonn, de tant en tant, últimament amb més freqüència, s'està intentant fer desaparèixer la primera cadena de la televisió pública alemanya, l'ARD —més crítica—, per afavorir la segona cadena de la televisió pública, la ZDF —més conservadora—, i per afavorir, sobretot, les televisions privades.

La privada més important, la RTL, pertany, com el Círculo

de Lectores, al grup Bertelsmann, que s'ha convertit en el segon consorci de mitjans de comunicació més important del món.

També se'n beneficia de tot això el consorci de Baviera de la família de Leo Kirch, un amic personal del canceller federal, Helmut Kohl. Una família amb distribuïdores de pel·lícules, accionista d'empreses de diaris —com l'editorial Springer— i propietària de SAT 1, una de les quatre empreses alemanyes més importants de televisió, juntament amb les públiques ARD i ZDF, i la privada RTL.

Per això em referiré, en parlar dels mitjans de comunicació a la República Federal, quasi exclusivament a la televisió, sens dubte la primera «ballerina» dels seus mitjans —qui té la televisió té el poder— i em concentraré, sobretot, en l'ARD i en els desitjos de diversos polítics, encapçalats pel canceller alemany, de fer-la desaparèixer, per així silenciar una veu crítica en el camp polític, cultural, social, etcètera, de la societat alemanya. El sorprenent és que sols un 10 % de la població es pronuncia a favor de suprimir l'ARD, amb un 80 % que s'hi pronuncia en contra.

I per situar-nos des d'un principi, els he de confessar que sóc un enamorat dels «mitjans públics de comunicació», no perquè hi treballi, sinó perquè malgrat totes les pressions polítiques, cada cop més fortes, els considero senzillament més democràtics que els privats, almenys en aquest país fred, on visc des de fa tants anys.

Diuen les Lleis Fonamentals, la Constitució alemanya, que per garantir la llibertat dels mitjans públics de comunicació s'ha d'evitar que siguin controlats per l'estat o per altres grups socials. A l'inrevés, el que s'ha d'assegurar és que hi estiguin representades i s'hi puguin articular totes les organitzacions polítiques importants i els corrents de pensament social i religiós

que estiguin dins de la llei, és clar. A més, les competències sobre els mitjans públics de comunicació són una qüestió dels estats federats i no de l'estat federal. Per això els atacs —des del poder central i des de Bonn— són, de moment, en va.

Sols l'anomenat grup de treball ARD, de les emissores públiques de la primera cadena de la ràdio i la televisió alemanya, té una plantilla de més de 23.000 treballadors i moltíssimes persones més no contractades, els anomenats «treballadors lliures». Tots ells són els creadors de cinquanta programes de ràdio, vuit programes regionals de televisió i un programa de televisió, «el primer», per a tota la República Federal, les 24 hores del dia.

Sols en concepte de salaris, l'ARD va desemborsar l'any 1993 al voltant de dos mil milions de marcs. En el capítol d'ingressos, totes les famílies que tinguin una ràdio o una televisió han d'abonar la corresponent quota mensual, això representa un volum d'uns set mil milions de marcs a l'any. Però en els darrers anys han baixat els ingressos per publicitat, a causa de la gran competència de les ràdios i televisions privades: de 935 milions de marcs l'any 1989 a 445 milions l'any 1993.

Comparant aquestes xifres amb les televisions privades, l'any 1993 la cadena RTL va guanyar en publicitat 1.800 milions de marcs i la SAT 1.200 milions de marcs.

Tot això ha dut a estalviar als responsables de les televisions i ràdios públiques per reduir les despeses; i quan s'estalvia els primers que reben són els treballadors, també a la República Federal d'Alemanya.

Fins l'any 1996 es vol reduir la plantilla en unes mil persones, reduir les despeses en uns tres mil milions de marcs i augmentar la quota mensual que paguen les famílies per la seva ràdio i televisió, qui les tingui, de 23 a 30 marcs.

Aquesta crisi financera i altres —acompanyada amb la competència cada cop més gran amb les cadenes privades, l'avanç desenfrenat de les noves tecnologies, la baixada de la qualitat dels programes per així aconseguir més audiència o espectadors (quan la missió dels mitjans és una altra: donar cobertura a les minories de tot tipus, etcètera)— les han aprofitat, quasi en exclusiva, els polítics demòcrata-cristians i cristià-socials per intentar suprimir tot el crític en les ràdios i televisions públiques.

En una reunió dels sis presidents dels estats federals governats pels demòcrata-cristians —CDU— i cristià-socials —CSU—, els presidents de Sajònia i Baviera, Kurt Biedenkopf i Edmund Stoiber respectivament, van presentar un document sobre una «reforma estructural de l'ARD», on es deia que s'havia de reduir el nombre d'emissores públiques de ràdio, tantes com estats federals, i que s'havia de suprimir la primera cadena pública de televisió. Sols quedarien les televisions regionals, més fàcils de controlar, i la segona cadena pública de televisió, ZDF, sens dubte més conservadora, més amiga de l'actual govern de Bonn.

Més tard, i en una acció concertada, fou el mateix canceller federal, Helmut Kohl, qui qüestionà també la primera cadena pública de televisió, fins i tot la televisió regional de l'estat federat de Renània del Nord Wesfàlia, WDR, amb seu a Colònia, l'emissora més important i crítica de l'Alemanya unificada.

Com a excusa, el canceller va presentar una sàtira emesa dies abans per la WDR a l'espai crític «Monitor», on en una suposada conversa telefònica entre Helmut Kohl i el president rus, Boris Eltsin, el canceller li comentava al president: «Penso algunes vegades que no donen bona impressió tants morts a

Grosny. Estimat amic, no se t'acudeix res al respecte? Han d'haver-hi tants cadàvers per tot arreu?».

Amb aquesta sàtira, l'humorista Thomas Freitag criticava la política oficial alemanya de silenci davant la matança russa a Txetxènia; i aquest fou el motiu de protesta del canceller: «manca de qualitat periodística», adreçada a l'intendent de la WDR i al president de torn de l'ARD. La presidència és rotativa i canvia cada dos anys.

I —quina casualitat!— aquesta i altres frases de Helmut Kohl es podien llegir també textualment al document presentat pels presidents democristians sobre la «reforma estructural de l'ARD».

Atacs, contraatacs, propostes, proclames, defenses dels mitjans públics de comunicació que han provat sobradament la seva eficàcia i legitimació democràtiques, van servir per convocar un debat a la Cambra Baixa, on no només els partits de l'oposició (socialdemòcrates, verds i el partit del socialisme democràtic) van rebutjar les propostes democristianes de suprimir la primera cadena de la televisió pública alemanya sinó que també ho van fer els socis de coalició, els liberals. L'oposició va acusar els cristià-demòcrates i cristià-socials de voler «berlusconitzar» els mitjans de comunicació, dient que a la República Federal no hi cabia una situació com la d'Itàlia.

De moment hi ha calma als mitjans de comunicació alemanys, però la propera tempesta està programada; els interessos econòmics i polítics són massa importants perquè es resignin els detractors del «públic».

De totes formes, no serà fàcil tancar la boca al grup de treball ARD, ja que, com està escrit a la Constitució alemanya, no és l'Estat Federal sinó els Estats Federats els qui tenen la darrera paraula sobre les emissores públiques de ràdio i televisió, i de

moment aquests estats federats tenen una majoria socialdemòcrata.

A més, i a banda que la majoria de la població s'ha pronunciat a favor del manteniment de l'ARD, la qualitat, la diversitat i els continguts dels programes —també per a les minories dins de la població, també per a les minories estrangeres— haurien de ser un argument més per a la permanència dels mitjans públics.

Un altre exemple a favor. Comparem els continguts de la primera cadena de televisió «de dret públic» i la privada SAT 1. Mentre que a la primera les emissions de notícies i informacions ocupen el 41 % de la programació, a la cadena privada només significa el 19 %. Però mentre que a la televisió pública la publicitat significa el 2 % dels programes, a la privada SAT 1 és el 18 %. Podríem acabar aquesta curta anàlisi per on hem començat: aquests atacs periòdics acompanyats d'un «nou model» als mitjans públics de televisió, sobretot a la televisió pública, formen part de l'estratègia per aconseguir controlar aquests mitjans. I és clar, la pregunta que es formulen les persones que analitzen aquests mitjans però també moltes persones que hi treballen és: quina quantitat de periodisme independent necessita aquest país, la República Federal?

Totes les anomenades democràcies modernes sols poden existir en la mesura que els seus ciutadans puguin discutir, sense cap mena d'obstacle, qüestions del passat, del present i del futur. Puguin discutir, criticar, proposar; i per tal que aquests continguts els conegui la resta ningú ho pot garantir millor que els mitjans públics de comunicació, mitjans independents de partits, governs i d'altres grups socials. Malauradament, la política i els polítics, a la República Federal, són cada cop més reacis davant la crítica i independència dels mitjans. Entre

poder i diversitat d'opinió, normalment sempre es tria el primer. I enmig d'aquest conflicte que s'aguditza, els treballadors, els periodistes, no ho tenen pas fàcil, encara que a les Lleis Fonamentals, la Constitució, es pugui llegir que «la censura no existeix». Aquest és el repte per a aquestes persones, ja que la pressió, en molts sentits, és cada vegada més gran. Perquè com dèiem al començament, la política dels mitjans de comunicació és política de poder; i al poder se l'ha de posar en dubte tots els dies, en tots els programes.